

ALEVİLİĞİN KOMÜNİST ÜTOPIA'SI: RIZA KENTİ'NDE CANI CANA MALI MALA KATMAK

İsmail Kaygusuz

1. Rıza Kenti'nde Kimsenin Malı-Mülkü Yoktur Ve Kimse Kimseyi Sömürmüyor
2. Rıza Kenti'ne Bir Dünyalının Yolu Düşer ve Şaşırır Kalır
3. Rıza Kenti'ni Ozanlar da Değişik Biçimlerde İşlemişlerdir
4. Aleviliğin Rıza Kenti, Karmatilerin Başkenti Al-Ahsa/Lahsa'dır, Onun Özlemidir
- 4a. Nasır Husrev anlatıyor: Karmati Başkenti Lahsa Zamanın Dünyasının Hiçbir Kentine Benzemiyordu
- 4b. Bu Kentte Kimsenin Özel Mülkü Yoktur , Alışveriş de Parayla yapılmaz...
- 4c. Lahsa Kentinde Herşey Ortak Olduğu gibi, İnsamların İnanç Ve Davranışlarında Tam bir Özgürlük Vardı

1. Rıza Kenti'nde Kimsenin Malı-Mülkü Yoktur Kimse Kimseyi Sömürmüyor

Bir değişik dünyadan, içinde paranın-pulun geçmediği ve bireylerin birbirinden, toplumun bireyden ve bireyin toplumdaki razı olduğu bir dünyadan söz edeceğiz. Bu dünyada benim yoktur; bizim var, herkesin var. Kimsenin malı mülkü yok ve kimse kimseyi sömürmüyor; sevgiyle emeği birleştirmiş, ürettiklerini Meydana koymuşlar, yani “canı cana, malı mala katmış”, herkes birbirinden razı ve mutlu yaşıyorlar. K. Marx, “Manifesto”da:

“Mülkiyet ilişkileri sürekli olarak değişikliklere, tarihi dönüşümlere uğramıştır... Komünistler, teorilerini tek formülle özetleyebilirler: özel mülkiyetinin ortadan kaldırılması.” demektedir.

Marx daha dünyada yokken ve henüz bu sözler söylenmeden, bilinmeyen bir dünyanın bir kentinde; özel mülkiyet ortadan kalkış, alım-satım yok ve her şey herkesin, herkes çalışıyor ve her şeyden yararlanıyor.

Bu kent Thomas More'un (1478-1535) “Nova Insula Utopia (Yeni Ütopia Adası)”ındaki dünyaya da benziyor, Tomaso Campanella'nın (1568-1639) yazdığı “Civitas Solis (Güneş Kenti)” ne de.¹³⁵ Ama aynı değil ve onlardan ileride. Onların kafalarında yaratıp yazdıkları dünyalarda, “Canı cana, malı mala katma” eksikliği var. İnsan ilişkileri, toplumsal yargılama ve davranış biçimleri belirli değildir. Ütopia'da köle sınıfı vardır. Ama aşağıda anlatacağımız Alevi Ütopia'sı, aynı yüzyıllarda yaratılmış olmasına rağmen bunlardan çok daha ileride ve Komünizme çok daha yakındır.

2. Rıza Kenti'ne Bir Dünyalının Yolu Düşer ve Şaşırır Kalır

Bu kent, Aleviliğin Rıza Kentidir. 15. yüzyılın ortalarından 16. yüzyılın başlarına dek süren ve sonunda uzun ömürlü olmasa da kendi devletini kuran Alevi Türkmenlerin büyük Kızılbaş İhtilali sırasında hazırlanmış, Alevi inanç ilkeleri, tapınma biçimini ve kurumlarını içeren anonim “Buyruk” adlı kitapta Rıza Kenti'nin öyküsü yer almaktadır.¹³⁶ Aleviliğin ve Alevi toplumunun nasıl komünistik bir dünya istediğini öyküyü okuyarak görelim:

¹³⁵ İngiltere Lordlar Kamara'sının başkanı olan ve Kral VIII. Henry'nin Kiliselerin başı olmasını reddettiği için kafası kesilen Thomas More, *Ütopia*'yı 1516 yılında Platon'un *Devlet*'inin etkisi altında kaleme almıştır. Yapıtın birinci bölümünde Ütopia Adası'nda yaşayan bir avuç yönetici ailenin, tarım sistemini yıkararak, işlenen tarım topraklarını, yün ticareti uğruna otlağa çevirdiği ve tüm zenginliği ellerinde topladığı anlatılır. Mülksüz ve işsiz kalmış geniş bir yoksul sınıf ortaya çıkmıştır. Zenginliği ve yönetimi elinde tutan sınıf, yoksul halkı sürekli sömürür ezer ve suç işlemeğe sevk ederek baskıyı artırır. Fetih savaşları ve diplomasiyle uğraşır. Bu bölüm zamanının devlet yönetimi, sosyal ve ekonomik koşullarını keskin bir eleştirisidir.

İkinci bölümde ise, tanımladığı bu açgözlü topluma karşılık, içinde ailenin tek bir birim olduğu bir tarım toplumu sunar. Özel mülkiyeti kaldırır; para artık değişim aracı olarak kullanılmaz. Ancak eğitimsiz bir köylü devleti değildir. Herkesin geçimi güvenceye alınır. Çalışma saatleri, yurttaşların kültürel uğraşlara zaman ayırmaları için, günde 6 saate indirilir. Daha ağır, daha zor işler köle sınıfına gördürülür. Köle sınıfını ise suç işlemiş tutuklularla, savaş tutsakları oluşturmaktadırlar. (Frederick Copleston, S. J., *A History of Philosophy Vol.III, Part II*, s. 134-135)

Yaşamının 27 yılı (1599-1526) zindanlarda geçen Tomaso Campanella *Civitas Solis (Güneş Kenti)* adlı yapıtını zindanda yazmıştır. Kendisi Hıristiyanlıkta heresy (rafizi) sayılan Dominiken tarikatına bağlı bir filozoftu. Bu yapıtını yazarken Platon'un ideal devletinden esinlendiği gibi, Thomas More'un Ütopia'sını da örnek almış görünüyor. Bu İtalyan kökenli filozofun hapisten çıktıktan sonra yazdığı bir diğer önemli yapıt ta *Atheismus Triumphatus (Ateizmin Zaferi)*'dir. Campanella'nın Güneş Kenti, onun ideal Cumhuriyetidir. Bu Cumhuriyet akıl ve bilgiyle aydınlanmış insanlar tarafından yönetilir. Her insanın görevi toplumun iyiliğine katkıda bulunacak biçimde düzenlenmiştir. Güneş kentinde özel mülkiyet, ölçsüz zenginlik ve yoksulluk mevcut değildir ve hiç kimsenin gereksiminden fazlasını almasına izin verilmez. (Frederick Copleston, S. J. agy. s. 63; *New Encyclopaedia Britannica Vol. 2*, s. 733)

¹³⁶ Metni, Fuat Bozkurt'un mevcut elyazmalarını karşılaştırarak hazırlayıp bugünün Türkçesiyle yayınladığı yapıttan (Buyruk, İstanbul-1982, s. 97-105), kısaltarak aldık.

“Bir zamanlar bir sofı dünyayı gezmeye çıktı. Bir gün yolu bir şehre düştü. Bu şehir şimdiye dek gördüğü şehirlere benzemiyordu. Sabahın erken saatinde herkes işine gücüne gidiyor, sessizlik içinde yaşam sürüyordu. Şehrin alışılmamış bir düzeni vardı. Sofu şehrin bu düzenini görünce şaşka kaldı. Öyle ki, birisine yaklaşıp bir şey sormaya cesaret edemedi. Karnı acıkmıştı. Şehri gezerken bir fırın gördü. Fırıncıya para uzatarak ekmek istedi. Ama fırıncı hayretle paraya baktı:

‘Bu ne bu? Biz bunu kaldırmak için yıllarca uğraştık, büyük savaşlar verdik. Anlaşılan sen rıza şehriden değilsin. Dünyalı ol- malısın’ dedi.

Sofu: ‘Evet bu şehirden değilim’ diye karşılık verdi.

Fırıncı: ‘Hele belli oluyor. Dur öyleyse, seni görevlilere teslim edeyim. Onlar seninle ilgilenirler. Bizim şehrimizde para pul geçmez’ dedi.

Fırıncı bu sofıyı görevlilere teslim etti. Görevliler önce kendi aralarında bu sofıyı ne yapacaklarını tartıştılar. İçlerinden biri:

‘Meclise götürelim, ulular karar versin’ dedi. Öbürleri de bu görüşe katıldılar. Bunun üzerine tümü meclisin yolunu tuttu... bir süre yürüdüktan sonra divana vardılar. Sofu bu kez de şaşka kaldı. Çünkü divan denen bu meclis hiçte düşündüğü gibi büyük ve göz kamaştırıcı değildi. Düşündüğünün tam karşıtıydı. Bir sessiz köşede, küçük bir yapı idi. Yerlere basit kilimler serilmişti. Aksakallı ulular bağdaş kurmuş, kentin sorunlarını görüşüyorlardı. Görevliler uluları selamladıktan sonra:

‘Bu Dünyalı şehrimize gelmiş. Acıkmış, ekmek almak için bir fırına girmiş. Fırıncıya para vermeğe kalkmış. Bunun üzerine fırıncı farkına varıp bize teslim etti. Ne yapalım?’

‘Ulular: ‘Bunu neden buraya getirdiniz? Törelirimizi biliyorsunuz. Konakta bir odaya yerleştirin, aşevine götürün, gerekeni yapın!’ diye buyurdular.’

‘Bunun üzerine görevliler onu bir odaya yerleştirdiler. Sofıya kentte ne yapması, nasıl yaşaması gerektiğini anlattılar:

‘Burada para pul geçmez. Burası Rıza şehridir. Rızalıkla her istediğini alır, her istediğini yaparsın, dediler, yeter ki rızalık olsun. Bunu unutma’ diye uyardılar.’

‘Sofu konağa yerleşti, gezip dolaştı. Rahatı yerindeydi. İstedığı yerde yiyip içiyordu. Hiç kimse ‘Ne arıyorsun?’ diye sormuyordu. Birkaç gün sonra eşyalarını topladı. Şehirden ayrılıp, yola koyulmak istedi. Ama görevlileri karşısında buldu. Görevliler:

‘Gidemezsin, dediler. Bu şehir, Rıza şehridir, adı üstünde. Sen buraya rızan ile geldin. Biz de sana yiyecek verdik, yatacak yer sağladık. Bu şehirde kaldığın sürece bizden razı kaldın mı?’

Sofu: ‘Kuşkusuz razı kaldım, sağ olun!’ diye karşılık verdi.

Görevliler: ‘Şimdi bizim de senden razı kalmamız gerek. Bu yiyip, içip yattığın günler için çalışmalısın.’

Sofu: ‘O ki töreniz böyle, çalışayım.’ diye kabul etti.’

‘Görevliler sofıya yapabileceği bir iş verdiler. Konakladığı odadan çıkarıp, daha büyük bir eve yerleştirdiler. Artık o da Rıza şehriden bir adam olmuştu. Her sabah işine gidiyor, akşama kadar çalışıp, evine dönüyordu. Yavaş yavaş dost, arkadaş edinme çabasına girişti. ...

Bu şehrin insanları kavga, çekememezlik, kendini Beyenmişlik gibi tüm kötülüklerden arınmışlardı. Böylece gün geçti, ay geçti. Sofu şehri iyiden iyie sever oldu. Dünyayı gezmeye düşüncesinden vazgeçti. Bu şehirde kalmaya karar verdi. Ama hâlâ yalnızdı. Bir gün yakın bulduğu bir arkadaşına açıldı:

‘Sizin bu şehirde nasıl evlenilir?’ diye sordu.

Arkadaşı: ‘Şehrin ortasındaki bahçe var ya, işte orada her cuma günü tanışmak dost edinmek isteyenler toplanır. Gençler gelirler. Herkes orada Beyendiği anlaştığı biri ile evlenme yolunu arar. Orada tanışır konuşurlar. Anlaşırlarsa evlenirler.’ dedi.’

‘Sofu cuma günü söylenen bahçeye gitti. Kocaman bahçe tıklım tıklım doluydu. Türlü giysiler içinde genç kızlar kelebekler gibi dolaşıyorlardı. Genç kızlar oğlanlar sohbet ediyorlardı. Birbirlerini Beyenip anlaşılanlar uzaklaşıyorlardı. Anlaşamayanlar ayrılıp, başkalarına yaklaşıyorlardı. Sofu olup bitenleri bir süre hayranlıkla izledi. Sonra kamının kaydığı bir kıza yaklaştı. Ama o bacının ilk sorusu:

‘Sen dünyalı mısın?’ oldu. Sofu aylardır hep bu sözü duymaktan iyiden bıkmıştı.’

‘Evet Dünyalıyım. Ne olacak?’ diye karşılık verdi. Bacı:

‘Davranışlarından hemen belli oluyor. Ama alınma, zararı yok. O ki beni kendine eş seçmek istiyorsun, bu konuda ben sana yardımcı olurum, davranışlarını düzeltirsin.’ dedi.’

“Bacı ile sofı anlaşmaya niyet ettiler. İçten artan boş zamanlarında buluşup konuşuyorlardı. Sofı bir keresinde bacı ile buluşmaya giderken, yolun kıyısında kocaman bir nar bahçesi gördü. Bahçenin ne duvarı, ne bekçisi, ne korucusu vardı. Hemen bahçeye daldı. Kimse görmeden birkaç nar kopardı. Yakalanırım korkusu ile ivedi davranıp ağacın birkaç dalını kırdı. Ama ne kimse geldi ne de soran oldu. Sofı narları toplayıp bacıyla buluşacağı yere gitti, narları bir tabağa koydu. Masanın üzerine yerleştirdi. Bacının gelmesini bekledi. Nitekim bir süre sonra bacı geldi. Ne var ki narları görmesine karşın hiç ilgilenmedi. Oysa sofı bacının narları görüp, ilgilenmesini, sevinmesini bekliyordu. Bacı her zamanki gibi yerine oturdu. O zaman sofı dayanamadı. Bacıya narları gösterdi.

Bacı: ‘Bunları nereden aldın?’ diye sordu. Sofı narları bahçeden kopardığını söyledi. Bunun üzerine bacı:

‘Beni düşündüğün için sağol. Ama o bahçenin yerini, varlığını ben de biliyorum canım isteseydi ben de gidip alabilirdim. şimdi benim canım istemiyor. Bu narlar burada boşuna çürüyecek. Başkalarının hakkını boşuna çürütmüş olacağız. Gelirken öğrendim. Narları koparıırken bahçeye de bir sürü zarar vermişsin. Oysa daha dikkatli davranıp bahçeye zarar vermeyebilirdin. Burada senden kimse bir şey kaçırmıyor ki. Bunca süredir Rıza şehrinde yaşıyorsun. Bu şehirde rızalıkla her şeyin serbest olduğunu bilmeliydin. şimdi anlıyorum, sen bu şehre ayak uyduramayacaksın.’

“Bacı bunları söyledikten sonra sofıyı bırakıp gitti. Görevlilere söylemiş olacak ki, sofunun yaptıklarını divana bildirdiler. Divan sofunun durumunu tartıştı. Somunda sofunun Rıza şehrine uyamıyacağına karar verildi. Bunun üzerine Dünyalı sofıyı şehirden attılar.”

“şimdi bu olay kulağımıza küpe ola! Rıza üç türdür: Birincisi kişinin kendisi ile rızasıdır. İkincisi toplumla rızasıdır. Üçüncüsü kişinin tarikatla-Yol ile rızasıdır. Kendi kendisi ile rıza, sofunun pir önünde, başı secdede iken kendi kendini ölçmesi, kendi kendini yargılamasıdır. Kendi özüyle yüzleşmesi ve hiç kimsenin tanıklığı olmaksızın kendi özünü yargılamasıdır... Pir önünde secdeye durmak, Tanrı katında secdeye durmaktır...”

“İkincisi kişinin toplumla rızasıdır. Bu kişinin içinde bulunduğu toplumdan ve toplumun kişiden rızasıdır...”

“... Yolumuza giren can, rıza ile girer. Hiç bir zorlama, hiç bir baskı söz konusu değildir. Yolumuza giriş Musahiblikle başlar. Musahib olmak demek, malı mala canı cana katmak demektir. Rızalık olayını en küçük çerçevede başlatmak demektir. Bu nedenle İmam Cafer Sadık: ‘İster Pir olsun, ister talip olsun bütün tarikat ehlinin her an rıza ile iş yapması gerekir. Kendi aralarında rıza oluşurmaları ve rızadan dönmemeleri gerekir.’ buyurmuştur... Tarikatta (yolumuzda) rıza olursa, toplumda rıza olar. Toplumda rıza olursa kişinin özünde rıza olur. Böylece üç rıza birleşmiş olur: El ele el Hakka ulaşır.”

“... Rıza şehrinde yaşayanlar malı mala, canı cana katmışlardır. Eğer o sofı gerçekten rızaya teslim olsaydı; o şehirdeki canlarla malı mala, canı cana katar, eline beline diline sahip olurdu. Oysa o sofı üçüne de sahip olmamış, Rıza şehrinden kovulmuştur. Onun derdine derman yoktur!”

3. Rıza Kenti’ni Ozanlar da Değişik Biçimlerde İşlemişlerdir

Alevi-Kızılbaş Siyasetinin büyük ozanlarından Kul Himmet’in Rıza pazarının açıldığı gönül şehrini, yani özlediği dünyayı tanımlayan şiirini okuyarak, birlikte özlemlerimizi pekiştirelim:

Dün gece seyrimde bir şâra verdim
Niyaz ile kapıları açılır
Laleli sümbüllü bağını gördüm
Bülbül öter gonca güller seçilir
Pazarında gül alırlar satarlar
Koklaşuban canı cana katarlar
Gerçekleri bir kıl ile yederler
Müminlere hulla donu biçilir
Dallarında baharları yazılı
Yaprakları bir sıraya dizili
Meleşirler kurbanları kuzulu
Canlar bağışlanır kandan geçilir
Gül kokusu Muhammed’in teridir
Gönlü saf olanlar hakkın yaridir

Aşıka maşukun bergüzarıdır
Sevdalar nasipler nurlar saçılır

Bu şar *Kul Himmet*'im erenler şarı
Bu şarda satarlar erenler varı
Bu şarın adı var gönül pazarı
Engürler ezilir meyler içilir

Sözcükler:

Şar: Şehir, çarşı-pazar *Hulle Donu*: Cennet giysisi, *Engür*: Üzüm, *Mey*: İçki

17. yüzyılda yaşamış Veli Baba ise Rıza şehrinin pazarında tellallık yaptığını anlatıyor bir nefesinde. Pazarın başı Ali ve sermayesini o vermiştir; alıp sattığı rıza malıdır. Üçler, Beşler ve Kırklarla pazarlık yapmaktadır İmam Cafer dükkanında. Veli Baba buraya, içinde kutsal sırları saklayan kent, yani Ledün (gizli) Şehri demektedir:

Bir ulu şehirde tellalığım var
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir
Artık alıp eksik satsam gene kar
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir
Mezada vermişim şirin canımı
Tarümar eyleyip hanümanımı
Lal ü gevherimi dür mercanımı
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir
Elimdeki sermayemdir Ali'mden
Bir mangırlık malım yoktur malımdan
Bin hazine mal devrolur elimden
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir
Bu Rıza malıdır alıp sattığım
Üçler Beşler Kırklar pazar ettiğim
İmam Cafer dükkanıdır tuttuğum
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir
Hint Yemen'in malı değil satamam
Bu rıza malıdır kesip biçemem
Her nadana dükkanımı açamam
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir
Ledün derler işbu şehrinadına
Doyamadım lezzetine tadına
Metahımı koydum Hakkın katına
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir
Veli Baba der ki Hakla pazarım
Tellal olmuş şu âlem gezerim
Kudret ile dükkanımı bezerim
Ben tellalım pazarbaşım Ali'dir'

“Başımız Buyruk'a bağlı” diyen Alevi canlar!

Aleviliğin ve Alevi toplumunun arzu ettiği Dünyayı ve yönetimini, beş yüz yıl önce İhtilalci Kızılbaş siyaseti saptamıştır. Rıza kentini kurmak! Bu dünya komünizmin ve komünistlerin de istediği dünyadır. İşte bunun içindir ki, “İşçiler ve Aleviler yol musahibidirler.” Kızılbaşlığınızı yadsımayın ve İhtilalci Kızılbaş siyasetine sahip çıkınız!

Haydi Aleviler ve emekçiler, omuz omuz verip Rıza Kentini yeniden kurmaya!

'Rıza kentini yeniden kurmaya' çağırıyoruz, çünkü 16. yüzyılda *Buyruk* metinlerine geçen, deyişlere konu olan bu kavram, o tarih-lerden 6 yüzyıl önce Alevi inançlı toplumun bir dönemdeki yaşa- mışlığının mirasıdır. 1995'de bu makaleyi yazdığımızda, henüz bu tarihsel gerçeğe ulaşamadığımız için “Rıza Kenti”ne, “Aleviliğin Ütopyası” adını vermiştik. Oysa bu bir hayal değil, yukarıda “Ale- vilğin yazılı temel kaynakları”nı incelerken kısaca özetlediğimiz, 9.yüzyıla ait

İhvanu's Safâ Risaleleri yapıtında kuramı geliştirilmiş ve Karmati Batını-Alevi devletinde bu komünistik halk yönetimi yaşama geçirilmiştir.

4. Aleviliğin Rıza Kenti, Karmatilerin Başkenti

Al-Ahsa/Lahsa'dır, Onun Özlemidir

İhvan al-Safâ'nın, yani "Temizlik/Saf Kardeşleri"nin kurgulayıp kuramlaştırdığı yönetim (biçimi), *dawlah ahl al-khayr* (Hayırlı Halk Devleti)dir. Bu rejimi, akıllı, bilgi ve hikmet sahibi insanlar ile bir din ve inanç üzerinde anlaşmayı uzlaşmayı geliştiren hayır ve erdeme lâıyk rızalık toplumu oluşturacaktı (*Risale I*, s.131). Bu hayırlı-erdemli ve cömertlik rejimini kuracak olanlar, bilimsellikte olduğu kadar dinsel konularda da bilgindir; peygamberlerin ve velilerin sırlarına ilişkin bilgiye içten yakınlığı vardır ve felsefe konularında ise çok iyi eğitilmiştir. (*Risale IV*, s.198). "Temiz/Saf Kardeşler", kendi dinsel inanç, düşünce ve bilgilerinin, bütün dinlere ait bilgileri de kapsadığını bildirmekteydi. (*Risale IV*, s.5).

Savaş ganimetleri, talanlar, harç ve vergilerden gelen tüm kazançlar Karmati toplumunun *Dar al Hicra*'larındaki, ortak hazinesine yatırılıyordu. Bir sosyalistik federe devlet sistemi içerisinde ayrı bölgelerdeki Muhammed peygamberin Mekke'den Medine'ye göçünü örnek alarak kurdukları başkentler, olan *Dar al-Hicra*'lar, yani 'Göçmen Evleri-Kaleleri' birbirleriyle ilişki halindeydiler. Bunlar Abu Said tarafından kurulan Al-Ahsa'ya bağlanmış ve daha da geliştirilen yönetim düzeninde 'ortakçı ve eşitlikçi ilkeler' büyük rol oynamış. Bu ilkeler, herkesin aynı şeylere sahip olması, tarım arazisini işlenişi, vergilerin toplanması, harcamaların düzenlenmesi ve olanakları kısıtlı olanlara çeşitli tiplerde devlet yardımı yapılmasında gözüktür. Devlet birey yaşamının her türlü güvencesini sağlamıştır. Elbette ki, kendi dışında bulunan dünyanın aynı yönetim sistemine geçmeden uzun süre yaşayamayacaklarını düşünemediler.

4a. Nasır Husrev anlatıyor: Karmati Başkenti Lahsa

Zamanın Dünyasının Hiçbir Kentine Benzemiyordu

Şimdi büyük bir düşünür ve geniş bilgi sahibi bir yazar ve ozan olan ve Doğu'nun gerçek akıl kişileri sıralamasında baş yeri alan. Nasır Husrev'in (Ö. 1088), 1051 yılında ziyaret ettiği, zamanın dün- yasının hiçbir kentine banzemeyen Al Ahsa, ya Lahsa hakkında *Sefername*'sinde anlattıklarından kısa bir özetle bu kenti tanıtarak konuyu bağlayalım:

"Yamama'dan Lahsa'ya kırk fersah (6x40 km) tutuyor. Kış mevsiminde rahatlıkla seyahat edilebilir, çünkü kuyularda içilecek yağmur suları toplanmaktadır. Yazın bu kuyular kurudur. Hangi yön- den olursa olsun, Lahsa kentine ulaşmak için uçsuz bucaksız çölü geçmeniz gerekir. Bir yöneticiye sahip olan Lahsa'ya en yakın kent Basra, yüz elli fersah (900 km) uzaklıkta bulunmaktadır. Ama, Lahsa'ya saldırma girişiminde bulunan bir Basra yöneticisi asla olmadı."

"Kentın uzağında yeralan bütün köyler ve bağlantıları (*çiftlikler, tarla, bağ-bahçeler İ.K.*), kurutulmuş çamur tuğla, yani kerpiçten yapılmış dört konsantrik (içiçe) daireler durumundaki kuvvetli surlar tarafından kuşatılmıştır. Bu surlar arasındaki uzaklık aşağı yukarı bir fersahtır (6 km.) ve kasabanın iç tarafında, her biri beş değirmen taşı yuvarlaklığında (çapı yaklaşık 4,50 m.) muazzam kuyular vardır. Bölgenin bütün suyunun, hiç kimse duvarların dışına çıkmasını diye kullanıma konulması gerekiyordu. Gerçekten bu surların içerisinde, bir büyük kentin bütün donanımına sahip, muazzam bir kasaba kurulmuştur.¹³⁷ Al-Ahsa'da yirmi binden fazla asker vardı."

¹³⁷ Jr. W.M. Thackston'ın "Safar-Name" çevirisine önsöz yazar ve Mazdekizm incelemesinden tanıdığımız Colombia Üniversitesi Prof.lerinden Ehsan Yarshater: "Bahrain yakınında, Al-Ahsa'daki küçük 'komünistik' Karmati kent-devleti hakkında onun (Nasır Husrev'in) yaptığı açıklama, özel bir ilgiden ileri gelmektedir" diyor. Görüldüğü gibi o al-Ahsa'yı bir kent-devlet olarak değerlendirmekte. Ama bize göre, salyangoz kabuğu prototipi bir komünistik köy-kent devleti tasarımının uygulaması karşısında bulunuyoruz. En geniş daireleri oluşturan dış surlar arasındaki alanlarda köyler, çiftlikler, tarlalar-sebzelikler, bağ-bahçeler bulunurken; gittikçe küçülen iç daireler arasında bütün donanımıyla bir kent çekirdeğinin varlığı ortaya çıkıyor. Merkeze doğru küçülen her sur daire yayı arasında bir fersah, yani 6 km'lik uzaklık bulunduğunu gözönünde tutarsak, kent ve devlet yönetimi çekirdeğini oluşturan merkez dairenin çapı da büyük olasılıkla 6 km idi. Böyle olunca, en dış dairenin, yani tüm köykent-devlet alanının çapı: 2x(3x6)+6=42 km.dir. Demek ki, 25 yıl sonra (1076-7) Selçuklu prenslerinden Artuk beyin yerle bir edeceği Karmatilerin komünistik köykent-devleti al-Ahsa, yaklaşık 1385 km.karelik bir alanı kaplıyordu.

"Diyorlardı ki, halkı İslam şeriatını uygulamaktan alakoyan ve onları namaz kılma ve oruç tutma gibi dinsel zorunluluklardan kurtaran yönetici bir Şerif (*İmam Hasan soylu önder. İ.K.*) vardı. Böyle konularda en yüksek yetkili kendisinin olduğu iddiasıyla bunları gerçekleştirdi. Onun adı Abu Said'di kasaba halkına hangi mezhebe bağlı oldukları sorduğunuz zaman, *Busaydi (Abu Saidci İ.K.)* olduklarını söylüyorlardı. Onlar ne namaz kılıyor ne oruç tutuyorlar, fakat Muhammed'e ve onun peygamberliğine inanıyorlardı. Abu Said kendilerine, ölümünden sonra yeniden aralarına döneceğini söylemiş ve onun mezarı kentin iç kısmına yapılan güzel bir türbeye konulmuştu. O, altı manevî oğluna, kendisi yeniden (yaşama) dönünceye kadar kurduğu yönetimi, aralarında kavga etmeksizin eşitlik ve adalet içinde sürdürmeleri gerektiği buyruğunu vermişti. Şimdi onlar, devlet konutu olan ve altı yöneticinin hepsini bir yerde uzlaştıran bir tahtın bulunduğu bir saraya sahiptirler. Orada tam bir uyum ve ahenk içinde yönetimlerini sürdürüyorlar. Bu kralların aynı zamanda altı tane de vezirleri bulunmaktadır. Kralların hepsi birden sıra halinde tahtlarında otururlarken, vezirler de karşısındaki diğer koltuklara, ya da sedirler üzerine yerleşiyorlar. Böylece bütün (devlet) işleri karşılıklı görüşme ve danışma içinde ele alınarak kotarılıyordu. (*Al İkdaniye Meclisi'nin çalışma yöntemi sözkonusu olan İ.K.*) Ben orada bulunduğum sırada bu yöneticilerin, bahçelerde ve tarlalarda çalışan Habeşli ve Zengibarlı (Tanzania) otuz bin kölesi vardı."¹³⁸

4b. Bu Kentte Kimsenin Özel Mülkü Yoktur

Alışveriş de Parayla Yapılmaz...

"Köylülerden vergi alınmıyordu. Onlardan herhangi biri, ne zaman yoksulluk ve borç anlaşması yüzünden sıkıntıya düşse, borçlunun işleri açılıncaya dek gereksinimlerini karşılıyorlardı. Eğer bir kimse, bir başkasına borçlu ise, borç veren, borcun miktarından fazlasını talep edemezdi (*yani faiz yoktu. İ.K.*)"

"Kente gelen herhangi bir yabancıya, eğer geçimini sağlayacak bir mesleği, bir zanaatı varsa, iş ve ticari araçlarını satın alabileceği yeterlikte para veriliyor; böylece adam kendi işini kuruyordu. Bu parayı devlete, ne kadar almışsa o miktarda ödemek durumundaydı. Eğer bir kimsenin elinde bulunan mülkü ya da araç gereçleri zarara uğrar ve mal sahibi gerekli onarımları yapmaya gücü yetmezse, yöneticiler kendi kölelerini bu onarımları yapmak için görevlendiriyor ve mal sahibinden hiçbir karşılık alınmıyor. Ayrıca onların Lahsa'nın içinde, bütün vatandaşların tahıllarını parasız öğütüp un yaptıkları birçok değirmenleri vardı. Bu değirmen yapılarının bakım işi ve değirmencilerin maaşı yöneticiler tarafından ödeniyordu. Yöneticilerin her birine basitçe "*sahip*" ve vezirlere de, "*danışman*" deniliyordu."

"Daha önce Lahsa'da Cuma camisi yoktu; hiçbir şekilde vaaz verme ve toplulukla namaz kılma uygulanmıyordu. Ahmet oğlu Ali adında çok zengin ve hacı olan İranlı bir Müslüman, kentten geçen hac yolcularının (bu gereksinimlerini) sağlamak maksadıyla bir cami yaptırdı."

"Ticaret işlemlerinde, paketler içinde saklanan ve her biri altı bin dirhem ağırlığa eşit olan kurşun kuponlar kullanılıyordu. Herhangi birşey için ödeme yaparken, kurşun kuponları sayma gereği bile duymadan, oldukları gibi alıyorlardı. Ancak, hiçkimse bu para birimini dışarıya çıkarmazdı. Ayrıca burada Basra ve başka yerlere dışsatımı yapılan zarif omuz şalları, eşarplar dokunmaktadır."

4c. Lahsa Kentinde Herşey Ortak Olduğu Gibi İnsanların İnanç ve Davranışlarında Tam Bir Özgürlük Vardı

"Bu insanlar, kendileri kıldıkları halde, kimsenin namaz kılmasını engellemiyorlar. Yönetici, kendisiyle konuşan bir kimseye alçakgönüllükle ve en nazik bir biçimde yanıt vermektedir ve ayrıca şaraba düşkünlük de yoktur..."

¹³⁸ Sınıfsal farkların ve özel mülkiyetin olmadığı Karmati laik toplumunun, kendine özgü eşitlikçi-ortakçı komünistik yönetimi, görülüyor ki köleliği kaldırmamıştır. Önceki sayfalarda genişçe anlattığımız Ali b. Muhammed'in önderliğinde 14 yıl süren Zenci köle-işçilerin ayaklanması ve büyük mücadelelerinin bile hedefinde köleliğin kaldırılması yoktu; onların yaşam koşullarının düzeltilmesi ve onlara sahiplerinin hayvan gibi değil insanca davranmaları isteniyordu. Anlaşıyor ki Karmati yönetimi bunu başarmış; özel kişilerin mülkiyetinde mal-mülk olmadığı gibi, kimsenin kölesi de yoktu. Kölelerin dereceleri yükselmiş, onların sahibi Karmati devlet yönetiminin kendisi olmuştur. Böylece yaşam koşulları düzelmiş 30.000 devlet emekçisi (kölesi), Karmati toplumsal üretiminde çok önemli unsur olmuştur. Toplumun özgür erkekleri askerdi; onların özel mal olarak sadece kılıç ve yayları vardı. Sayıları 20.000 olduğuna göre, ana-baba ve en az iki çocuklu aile olduklarını düşünürsek, Lahsa'da en az 80.000 özgür yurttaş, 30.000 köle ve sayıları bilinmeyen yabancılarla birlikte 120.000 kadar insan yaşadığını söyleyebiliriz.

“Bağdad halifeleri zamanında, yöneticilerden biri Mekke’ye saldırdı (*Bu kişi Tahir b. Süleyman idi ve 930 yılı Ocak ayında Mekke’ye saldırmıştı. İ.K.*)... Siyah Taşı (Hacer el-Esved) Kabe’nin köşesinden söküldü, Lahsa’ya getirmişlerdi. Onlar bu taşta, halkı oraya çeken bir “insan mıknatısı” demişlerdi. Aslında halkı oraya sürükleyen Muhammed’in büyüklüğünü ve soyluluğunu, o taşın silip götürdüğünün onların farkında olmadıklarını söylüyorlardı. Siyah Taş orada çağlardan beri durmaktaydı. Sonunda Siyah Taş parayla geri satın alındı ve (*21 yıl sonra, İ.K.*) yerine kondu.”

“Lahsa kentinde, et için köpek, kedi, eşek, inek, koyun vb. gibi her çeşit hayvan satılmaktadır ve müşteriler ne satın alacaklarını bilsinler diye etin yanına, hangi hayvanınsa onun derisi ve başı konuluyordu. (*Anlaşıyor ki, Lahsa’da kedi ve köpek eti yiyen Uzak Doğu ülkelerinden insanlar da yaşamaktaydı. Bu, Karmatilerin o ülkelerle ticari ilişkilerde bulduklarını gösterebilir. İ.K.*) Zor yürüyecek ağırlığa ulaşmaya dek, tıpkı otlatılıp beslenmiş koyunlar gibi köpekleri semirtiyorlar; boğazlandıktan sonra onlar yeniliyordu.”

“Deniz Lahsa’nın yedi fersah (42 km) doğusundadır. Onbeş fersah (90 km.) uzaklıktaki Bahreyn adası bu denizdedir. Orada büyük bir kent ve birçok palmye korulukları bulunmaktadır. O denizin sularında inci bulunmakta ve dalgıçların çıkardıklarının yarısı Lahsa Sultanlığına aittir. Lahsa’nın güneyinde, Arap yarımadası üzerinde bulunan Oman var, fakat üç tarafı geçilmesi olanaksız olan çöl ile kaplıdır. Oman bölgesi seksen fersah kare ve (iklimi) tropikaldir; orada *nargil* adını verdikleri Hindistan cevizi yetişir. Oman’ın tam doğusunda, denizin karşı kıyısında Kish ve Mokran bulunmaktadır. Oman’ın güneyi Aden’dir. Diğer yönde ise Fars eyaleti bulunur.”

“Lahsa’da o kadar çok hurma vardır ki, hayvanlar onunla besleniyor ve bazı zamanlar bin maund’dan (16 tona yakın) fazlası bir dinar’a satılıyordu. Lahsa’nın yedi parasang (42 km) kuzeyindeki bölgenin adı Katif’tir. Burada da büyük bir kasaba ve pek çok hurma ağaçları vardır. Oralı bir Arap emiri bir keresinde Lahsa’ya saldırmış ve bir yıl boyu kuşatmayı sürdürmüştü. Lahsa’nın surlarından ancak birini ele geçirmiş ve fazla şey elde edememesine rağmen çok hasar yapmış. O beni gördüğü zaman; onlar dinsiz olduklarına göre, Lahsa’yı almak kendisi için yıldızların bir şey gösterip göstermediğini sordu. Ona, benim fikrime göre ise, Lahsa halkı ve bedevilerin, o bir yıl boyunca asla tapınma abdesti almayan halk olarak, herhangi bir kimsenin dinsizliğe yakınlığı kadar yakın olduklarını söylemenin uygun bulunduğunu anlattım. Kayda geçtiğim bu şeyler benim kendi deneyimlerime dayanıyor, yanlış söylentilere değil. Çünkü ben birbirini izleyen dokuz ay boyunca ve ara vermeden onların arasında kaldım....”¹³⁹

¹³⁹ W.M. Thackston, Jr., *Naser e-Khosraw’s Book of Travels (SAFARNAME)*, State University of New York, Press, State University Plaza, Albany, N.Y., 1986, s.86-90.